

Oskar Nemon (1906-1985), prilozi biografiji nepoznatog kipara

Vlastimir Kusik

kustos Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku

Izlaganje sa znanstvenog skupa — 730 Nemon

Nastojanje da se novim prilogom biografiji malo poznatog a u velikim sintezama i potpuno nepoznatog umjetnika učini korak k njegovu prikljanjanju korpusu cjeline, umnogome je složen zadatak, jer, koliko god uspjeti naznačiti osnovne crte fizionomije ličnosti i njegova djela, još uvijek je otvoreno pitanje kako je dio spojiv s ostalim dijelovima i, konačno, s cjelinom samom. Na prvi pogled zadatak je rješiv, ako se po metodi, po uzoru naprimjer starije umjetnosti, ličnost umjetnika i njegovo djelo, stilsko morfološkom analizom definira i prikloni matici nacionalne kulture i umjetnosti čime automatski postaje njezinim dijelom.

Moderna umjetnost u svojoj povijesnoj i nacionalnoj dimenziji ima prije svega u vidu, kao cjelina, one umjetnike koji su je kao dijelovi stvarali, neposredno u prostoru koji je određuje, npr. kao hrvatsku i jugoslavensku, i u vremenu ovog stoljeća. Poznato je kako kriteriji neposredne prisutnosti u prostoru određene nacionalne kulture nije od odlučnog značenja, jer poznati su primjeri slikara i kipara koji su veći dio života proveli izvan prostora čije odlike nosi ili označava pripadnost njihova djela.

Preliminarni prijedlog je, dakle, prikloniti ličnost i djelo korpusu naše, hrvatske i jugoslavenske moderne umjetnosti, imajući u vidu sva pitanja koja problem drži otvorenim gotovo do razmjera da bi se u njemu moglo govoriti kao o posve samostalnoj temi.

Govorimo o kiparu Oskaru Nemonu, rođenom 1906. godine u Osijeku. Umro je 1985. godine u Oxfordu, Engleska. Prije negoli biografsku liniju povežemo s glavnim crtama kronologije djela, pogledajmo što je o ovom kiparu i njegovom djelu napisano u našoj, poslijeratnoj enciklopedijskoj publicistici, periodici i katalogima izložbi. Prijeratnu bibliografiju nećemo posebno isticati već je priklanjamo kronologiji djela.

U Enciklopediji likovnih umjetnosti (3), Leksikografski zavod, Zagreb, izdanja 1964. godine, pod odrednicom Nemon, Oskar (13. III. 1906), kipar, piše: *Studi-*

Kipar Oskar Nemon gotovo je nepoznat u hrvatskoj i jugoslavenskoj umjetnosti. Kao mladi kipar, po preporuci Ivana Meštrovića, otišao je iz domovine još 1924. godine, prvo u Beč a potom u Bruxelles gdje je završio umjetničku Akademiju. Uoči rata preselio je u Englesku gdje je i umro. Kao kipar izrazitog talenta napravio je cjenjenu karijeru, prvo u Belgiji u krugu nadrealista a kasnije u Engleskoj kao portretista poznatih ličnosti. Oskar Nemon pripada širokom krugu naših umjetnika koji su živjeli i radili van domovine, stekao je slavu i ugled, ali, u domovini koju je volio ipak je ostao zaboravljen. Proučavanje njegovog opusa jest prilika i zadatak da se to djelo ocijeni i prikloni korpusu naše povijesti umjetnosti u mjeri i na način kako i koliko ono njoj pripada. U tom smislu istraživanje i valorizacija tog djela ima svoj smisao i opravdanje.

rao skulpturu na Academie des Beaux-Arts u Bruxellesu gdje je samostalno djelovao 10 godina. Radovi iz toga razdoblja većinom su inspirirani tadašnjim modernim strujanjima. Za vrijeme njem. okupacije u Drugom svjetskom ratu uništeni su radovi u Musees royaux des Beaux-Arts u Bruxellesu. Pred Drugi svjetski rat nastanio se u Engleskoj gdje i danas živi. Došao na glas portretima istaknutih ličnosti. U prilogu natuknice navedena su djela: Skulptura S. Freuda u Psihoanalitičkom Institutu u New Yorku, W. Churchilla u Guild Hallu u Londonu, biste W. Churchilla u Windsor Castle, Lorda Beavebrooka u New Castle u Kanadi, H. Macmillana u Oxfordu, maršala B. L. Montgomerya, P. H. Spaacka i engleske kraljice. Natuknica ima osam redaka i napisala ju je Danica Pinterović.

Malo šira, u 11 redaka, s redakcijskim potpisom, natuknica je u Likovnoj enciklopediji Jugoslavije (2), Leksikografskog zavoda, Zagreb, izdanje 1987. godine. Pod Nemon, Oskar (Osijek 13. III. 1906—Oxford 13. IV. 1985) kipar, piše: *Kao gimnazijalac priredio je u Osijeku (1923) prvu samostalnu izložbu. God. 1924. upisao se na akademiju u Beču a 1927. u Bruxellesu gdje je živio deset godina. Družio se sa belgijskim nadrealistima. Modelirao je plaketu Ch. Lindbergha, poprsje i sjedeći lik S. Freuda i članove belgijske kraljevske obitelji. Od 1937. godine živio u Velikoj Britaniji (London, Oxford). Portretirao je i izradio spomenik W. Churchilla, maršala Montgomerya, kraljice Elizabete II, lorda Beavebrooka, premijera Macmillana i predsjednice M. Thatcher. Raniji su mu radovi nadahnuti nadrealizmom kasniji bliži realizmu. Njegov spomenik stradanja osječkih židova postavljen je u Osijeku 1965.*

Prvi veći tekst o Oskaru Nemonu objavila je Danica Pinterović u Osječkom zborniku (XI) 1967. godine. Autorica je bila kipareva bliska prijateljica. Održavali su korespondenciju, a zaslužna je i za spomenik što ga je Nemon napravio i poklonio gradu Osijeku 1965. godine u spomen židovima, žrtvama fašističkog terora.

U tekstu je detaljno napisana biografija s kronologijom djela, zaključno sa spomenutim spomenikom. Prilikom boravka Nemona u Osijeku 1983. godine dogovoreno je da osječka Galerija započne pripreme velike izložbe i monografije, kako bi se jugoslavenskoj likovnoj javnosti konačno predstavila ličnost i djelo toga kipara. Nemonovom smrću 1985. godine to je donekle odloženo, ali ipak je napravljena veća prezentacija. U sklopu X. bijenala Slavonaca kao samostalna cjelina predstavljena je izložbom i katalogom spomenička skulptura Oskara Nemona. U osječkoj Galeriji Nemon je bio predstavljen i na izložbi *Likovne umjetnosti u Osijeku 1900—1940*, a trenutno su njegovi radovi na izložbi *Židovi na tlu Jugoslavije*.

Taj neveliki izbor bibliografije te podaci o izložbama može se zaključiti podatkom da je pred završetkom kompletiranja cjeline opusa za monografiju u kojoj će biti nekoliko tekstova a ističemo rad Ota Švajcera, *Oskar Nemon — osječki period* i esej Sir Johna Rothensteina, direktora Tate Gallery, *Svijet Oskara Nemon*.

Oskar Nemon rodio se 1906. godine u Osijeku, u židovskoj obitelji. Vrlo rano pokazao je sklonost crtanju a potom i modeliranju. Stjecajem okolnosti Osijek je imao vrlo dobre nastavnike koji su ga poticali tako da je već kao učenik imao nekoliko zanimljivih radova. Ubrzo je izradio radove za prvu izložbu koju je otvorio, zajedno s Dušanom Slavičekom u prosincu 1923. godine. Zanimanje javnosti kao i prve kritike umnogome su ohrabrile mladog Nemona, posebno kritike Quida Jenya, vrlo mjerodavne ličnosti. O. Nemon će kasnije potvrditi kako je mišljenje Jeniya bilo od odlučnog značenja za njegovo kiparsko opredjeljenje. To je bio i razlog da je radio još više i upornije, a rezultat je bila druga izložba s kiparom Đorđom Petrovićem, također u Osijeku. I ta izložba polučila je lijep uspjeh i kod kritike, tako da je bilo sasvim razvidno kako je vrijeme da mladi kipar krene u svijet.

Savjet je potražio od Ivana Meštrovića, kipara kojega je najviše cijenio. Savjet talentiranom mladiću je bio da ide u Pariz. Nemon je cijenio komplimente i savjet Meštrovićev, ali je otišao u Beč.

Kipar i profesor na Kunstgewerbschule u Beču Antun Hanak nije udovoljio Nemonovim zahtjevima, a nije mu pogodovala ni atmosfera toga grada, koju je mladi kipar ocijenio konzervativnom. Boravak u Beču ipak je dao rezultat: poznanstvo i prijateljstvo sa Sigmundom Freudom. Vijest da mladi kipar portretira Freuda proslavila je Nemonu. Kontakt Nemonu s Freudom imao je odlučno značenje. Naime kipar se upoznao s nadrealistima koji su pohodili Freuda. Nemon je u početku imao donekle rezerviran stav prema nadrealizmu. Kasnije, međutim, to će umnogome imati odlučno značenje u njegovom briselskom periodu kada je sve više toj poetici bivao blizak i sklon, iako pokretu formalno nikada nije pripadao.

Za tzv. bečkog razdoblja Nemon je bio blizak krugu oko npr. Schonberga, čije je slikarstvo i muziku cijenio, ali teškoće oko afirmacije i ovog njegovog prijatelja znatno su ga deprimirale tako da je odlučio, nakon tri godine, napustiti Beč. Ponovo je bilo aktualno kamo na studij umjetnosti.

Slikar Maksimilijan Vanka, briselski đak, daje mu zanimljiv savjet, kako je *bolje* (biti *do nego u Parizu*). To će biti razlog da Nemon 1925. godine upiše Kraljevsku akademiju likovnih umjetnosti u Bruxellesu. Akademiju je završio kao najbolji u generaciji i dobio zlatnu medalju. Vrlo rano, već za studija, bit će uočen njegov dar za portretnu plastiku, što će kasnije njegovati kao najznačajniju karakteristiku svoga rada. Dobivat će dobre narudžbe iz Jugoslavije, ali i Belgije. Godine 1930. imat će u Bruxellesu veću samostalnu izložbu, a veliku samostalnu izložbu pod nazivom *Glave*, tada već kao poznati kipar priredio je 1932. godine u Palais des Beaux Arts u Bruxellesu.

Nemon će u Bruxellesu živjeti do početka rata. Dobre narudžbe za portretne biste i medalje, te navedene izložbe, učinit će ga poznatim i cijenjenim. U citiranim bibliografskim jedinicama, a i onim što će pokazati monografija, to su poznata i opća mjesta.

Manje je međutim poznato i nedovoljno istraženo da je Nemon za toga perioda bio blizak krugu belgijskih nadrealista te intiman prijatelj s Reneom Magritteom. O toj fazi postoje tek svjedočenja samog Nemonu što ovom prilikom prvi put iznosimo pred javnost. Krugu belgijskih nadrealista Nemon je pripadao po liniji prijateljstva i po svojem radu. Drastične i dramatične okolnosti rata, nakon što je uništeno sve što je napravio, izbrisale su tragove i dokumente o djelima. Fragmenti na osnovi kojih je moguće rekonstruirati glavne crte tih djela nedovoljni su da bi se o njima moglo detaljno i precizno govoriti. Dramu tih okolnosti pojačao je i sam kipar, napomenom kako o tome ne želi govoriti, jer ga je to u tolikoj mjeri pogodilo da je iskustvo i poetiku tog vremena napustio i zamijenio, kako smo citirali tekst iz Enciklopedije, radovima *bližim realizmu*. Smatram kako će istraživanje na liniji toga interesa za Nemonov opus, a za to postoje pretpostavke i dokumenti, dakle na rekonstrukciji njegove prisutnosti u krugu nadrealista, dati dragocjene rezultate u prilog značenju djela ovog umjetnika. Zasad znamo da je radio skulpture nadrealističke imaginacije spomeničkog tipa uz što su išli tekstovi kojima je opisivao njihovo značenje.

Okolnosti rata dovode Nemonu u Englesku, gdje je živio do smrti. Uvidom u sačuvana djela, dokumente i realiziranu spomeničku skulpturu te bibliografiju, moguće je u potpunosti rekonstruirati rad u Engleskoj.

Citirana djela, ponajviše portreti značajnih ličnosti britanske javne političke scene, dokazuju kako je Nemon u Engleskoj uživao reputaciju priznatog kipara.

Ono što nas ovom prilikom može zanimati jesu njegove veze sa domovinom.

Nemon je bio umjetnik i intelektualac kozmopolitskih pogleda i uvjerenja. Životu i umjetnosti prilazio je sa filozofske strane nastojeći jedno i drugo promisliti sa stajališta univerzalnog dobra i vrijednosti. Prema domovini i gradu u kome je rođen njegovao je posebno sentimentalno odnose. Prije rata nije izlagao u Jugoslaviji, osim na dvije i to prve samostalne izložbe. Razlog je činjenica da je i inače malo izlagao, posebno na skupnim izložbama. Za vrijeme rata, živeći u Engleskoj, izlagao je mnogim izložbama, pogotovu na onima na kojim su bili umjetnici i djela okupirane Evrope. U tom

smislu valja istaći izložbu *Exhibition of works by allied Artists*, u svibnju 1942. godine. Na toj izložbi Nemon je predstavljao Jugoslaviju zajedno sa djelima Ivana Meštrovića, Marina Studina, Tome Rosandića, Grge Antunca, Ljube Babića, Cate Dujšin, Dušana Bijelića te mnogim evropskim umjetnicima među kojima i Jamesom Ensorom, Edwardom Munchom, Oskarom Kokoschkom i Paulom Delwauxom i mnogim drugim.

Od radova što su napravljeni za zemlju, to je prije svega Spomenik židovskim žrtvama u Osijeku, postavljen 1965. godine. Skulptura je izuzetan rad, s motivom majke i djeteta, osobitih spomeničkih vrijednosti i pla-

stičke obrade. Po motivima i plastičkim odlikama pripada nizu spomeničkih radova što ih je Nemon postavio na nekoliko mjesta u svijetu, Kanadi, Americi i Meksiku.

Ličnost i djelo Oskara Nemona ostavlja otvorenim nekoliko pitanja. To je prije svega rekonstrukcija opusa sa posebnim akcentom na belgijski period i potom vrednovanje cjeline imajući u vidu sve takozvane kiparove faze. Prijedlog za njegovo priklanjanje korpusu naše moderne umjetnosti dobit će tada na većem značenju, a ovo predstavljanje na Kongresu naše struke prilog je tim nastojanjima.

to sacral construction, which was by no means marginal but, owing to highly engaged architects and civil engineers (Buneta, Pičman, Jamnicki, Babić, etc), courageously joined the current endeavors. Then, the projects for Saints Cyril and Methodius' Church were designed, the Chapel of the Holy Heart was enlarged and St. Theresa's Church constructed. Analysis of these sacral buildings is an attempt at re-evaluation of the social segment providing substantial shaping features not only to its own visual environment but also to the overall scene of the city.

Ivanka Reberski

CROATIAN PAINTING IN THE TWENTIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN TENDENCIES OF NEOREALISM

Figural endeavors of the Croatian painters in the mid-twenties appeared to integrate quite well into the general European context, at the same time preserving the continuity of home tradition and artistic practice. During the short-term, stylistically uniform appearance of Croatian neorealism, with a prevailing neoclassical and magic-realistic component present in all our painters belonging to any generation without exception between 1923 and 1926, a quite synchronous stylistic correlation with European tendencies of neorealism can easily be recognized. Clear stylistic determinations and a high quality level were achieved thereby to such an extent, that this short period is quite distinctly differentiated, imposing itself as one of the most important chapters of Croatian painting in the development of its figural modernism.

Iztok Durjava

NEOREALISM IN SLOVENIA — SOME PROBLEMS

This paper deals with the appearance of neorealism in the Slovene visual arts in the mid-twenties. Analysis of social and ideological motives is related to the appearance of a new way, thereby using those facts about neorealism and other »new realisms« in Europe that indicate this phenomenon to be part of the outward appeal for order (*rappel à l'ordre*). Among the documents on neorealism, early contemporary criticism in particular reveals that this visual direction, as compared to expressionism, was accepted to a considerably greater extent. Nowadays, however, it has been recognized that the reception of expressionism was obstructed not only by its formal, but primarily by its political and social radicalism. In contrast to it, neorealism is characterized by its compromising nature corresponding to the socio-political position in the mid-twenties, characterized by temporary economic stabilization and optimistic vision of the development of the middle-class society. Thus, the analysis of some best known works of neorealism points to their compromising character.

Zoja Bojić

ZENITHISM AND ITS CENTRAL FIGURES

Born to kindle the fire in which the entire Antiquity was supposed to go up in flames but which turned out to be disastrous to itself alone, zenithism aspired to represent the world's *avant-garde*, but succeeded only in presenting of any distinct concept but, unfortunately, also remained so, since reproducing other esthetics does not appear to be

a step forward in creating it own. Great or small talents, crowded around the journal, either did not want or did not know how to represent a zenithic prototype of artist for a prolonged period of time. Waiting for Barbarogeni, Micić and Poljanski, as if being Beckett's figures, could not avoid becoming tragic personalities, whereas the fascinating semi-darkness winding around them tends to place the entire movement, to a much greater extent than any other movement belonging to the galloping twentieth century, in the mythical sphere of history.

Zlatko Teodosievski

FICTION AND SCIENCE FICTION IN PAINTING

The terms we commonly use in colloquial speech or in professional discussions and papers, referring to current visual arts, constitute part of our vocabulary, thereby occasionally changing their meaning considerably in relation to the original one. At the same time, everyone will add some specific meaning of his own, which often makes their use quite absurd.

There is no apparent difference between the terms *fiction* and *science fiction*, the latter being quite infrequently used in modern painting. When applied in a study of visual arts, though, meaning is further complicated, especially because there they are as a rule used as they are applied in literature, where different »laws« are valid, or some subjective, actually senseless »meaning« is arbitrarily imposed upon them.

Vlastimir Kusik

OSKAR NEMON (1906—1985) — A CONTRIBUTION TO THE BIOGRAPHY OF A FAMELESS SCULPTOR

Oskar Nemon, a sculptor, is almost completely fameless within the Croatian and Yugoslav art. As a young sculptor recommended by Ivan Meštrović, he left the country as early as 1924, first going to Vienna and then to Brussels, where he graduated from the Academy of Visual Arts. In the eve of World War II, he moved to England, where he died. As an extremely gifted sculptor, he made a distinguished career, first in Belgium within the circle of surrealists, and thereafter in England as a portraitist of well-known figures.

Oskar Nemon belongs to a large number of our artists who lived and worked, and became famous and respected abroad, but have been completely forgotten in their home country they loved so much. The study of his works of art provides an opportunity and imposes a duty to evaluate his opus and incorporate it into the body of our art history to an adequate extent and in a proper manner. Thus, the study and evaluation of this opus will acquire its full sense and justification.

Snježana Pintarić

PUBLIC MONUMENTS OF ANTUN AUGUSTINČIĆ UNTIL WORLD WAR II

During the 1932—1941 period, Antun Augustinčić, then still a young and quite unrecognized sculptor, was awarded a number of prizes at both Yugoslav and international